

Publikacje Instytutu Historii Akademii Podlaskiej w latach 2002-2003

Instytut Historii Akademii Podlaskiej istnieje od 1991 r. (do roku akademickiego 1999/2000 w ramach Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej). Od samego początku prowadzi aktywną działalność wydawniczą. Wyrazem tego są między innymi periodyki: „Zeszyty Naukowe Akademii Podlaskiej”, „Podlaski Kwartalnik Historyczny” oraz wydawane wspólnie z Siedleckim Towarzystwem Naukowym „Szkice Podlaskie”, a także liczne monografie i prace zbiorowe. Dorobek naukowy pracowników Instytutu doczekał się podsumowania w opracowaniach: *Bibliografia publikacji pracowników Instytutu Historii Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach za lata 1991-1998* oraz *Bibliografia publikacji naukowych Wydziału Humanistycznego Akademii Podlaskiej w Siedlcach z lat 1991-2000*. Także omówiona poniżej *Bibliografia publikacji historyków wojskowości Akademii Podlaskiej za lata 1991-2003* prezentuje osiągnięcia historyków podlaskich, w tym przypadku w zakresie historii wojskowości. Z całości wyłania się obraz umożliwiający ocenę pozycji, jaką zajmuje działalność wydawnicza pośród zadań stojących przed Instytutem Historii.

Tematyka prac publikowanych przez Instytut Historii powiązana jest ściśle z problematyką badawczą podejmowaną przez zespoły, katedry, zakłady Instytutu. Do najważniejszych należą zagadnienia historii regionalnej, historii wojskowości i historii wsi i ruchu ludowego. Niekiedy Instytut realizuje zadania wynikłe niejako z potrzeby chwili, jak na przykład okrągłe rocznice ważnych wydarzeń historycznych, czy problemy będące w centrum zainteresowania lokalnej społeczności. W takim przypadku organizowane są sesje i konferencje naukowe, których efektem jest publikacja złożona z referatów wygłoszonych na sesji. Często udaje się wówczas połączyć kilka problemów badawczych realizowanych przez pracowników Instytutu w jednej publikacji.

Jednym z przykładów takiego wydawnictwa jest praca „Tradycja i współczesność samorządu terytorialnego na Południowym Podlasiu” pod redakcją Rafała Dmowskiego i Piotra Matusaka¹. Stanowi ona pokłosie dyskusji wokół planowanej reformy samorządowej i zmian w podziale terytorialnym kraju. Złożona jest z referatów wygłoszonych na sesji naukowej, która odbyła się 20.04.1998 r. w Siedlcach. Sesja została przygotowana i zorganizowana przez Instytut Historii Akademii Podlaskiej, ale za jej inicjatora można uważać władze i organizacje samorządowe województw: siedleckiego i białskopodlaskiego, szukające argumentów na rzecz utworzenia odrębnego województwa podlaskiego z terytoriów Południowego Podlasia.

¹ *Tradycja i współczesność samorządu terytorialnego na Południowym Podlasiu*, red. R. Dmowski, P. Matusak, Instytut Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach, Siedlce 2002.

Publikację otwiera wystąpienie Tomasza Łazowskiego, który podkreśla konieczność dopuszczenia mieszkańców Południowego Podlasia do współuczestnictwa w decydowaniu o kształcie i celach reformy, zwłaszcza, że dotyczyć ma ona zagadnień samorządności. Następnie Janusz Ekes podejmuje próbę umiejscowienia relacji między samorządem terytorialnym a instytucją państwa w tradycji europejskiej. Wielowiekowy konflikt pomiędzy centralizmem a partykularyzmem regionalnym sięga korzeniami starożytności i jako taki stanowi element ogólnoeuropejskiej myśli politycznej.

W kolejnych artykułach autorzy przedstawiają podlaskie doświadczenia samorządowe z minionych wieków. Józef Geresz w referacie *Sejmiki ziemskie na Podlasiu w I Rzeczypospolitej* zajmuje się okresem od końca średniowiecza do rozbiorów Polski. Bardzo interesujący jest to, iż już wówczas szlachta podlaska potrafiła na sejmikach wyrażać swoje zdanie i przeciwstawiać się próbom narzucania im z zewnątrz różnych decyzji. Czasy zaborów opracowane są przez Urszulę Głowacką-Maksymiuk - *Działalność samorządu narzędziem walki z caratem w latach 1864-1918*. Rafał Dmowski skupia się natomiast na *Działalności samorządu terytorialnego w Siedlcach podczas I wojny światowej*. Jak wynika z treści artykułów, w czasach gdy nie było państwa polskiego, przy ograniczonych możliwościach funkcjonowania instytucji samorządowych zawsze stawały się one wyrazem dążeń społeczeństwa podlaskiego do odzyskania niepodległości.

Latom międzywojennym poświęcono dwa referaty: Dariusza Sikory *Miasto Biała Podlaska w strukturach samorządu terytorialnego w świetle ustawy z dnia 23 marca 1933 r. o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego* oraz Zofii Chyry-Rolicz *Spółdzielczość a samorząd. Z doświadczeń spółdzielczości rolniczej w II Rzeczypospolitej*. Z obydwu wynika, iż najważniejszym problemem było wówczas wypracowanie właściwej formuły współistnienia różnego rodzaju samorządów i nowej władzy państwowej, która wyraźnie dążyła do ograniczenia pola działania inicjatywie lokalnej. Wybuch II wojny stanowił wstrząs dla idei samorządności nie tylko na Podlasiu, ale i w całym kraju. Jednakże nie została ona całkowicie pogrzebana. O tym, jak szeroko problem przyszłej roli samorządu w ustroju państwowym był dyskutowany w skrótowny sposób opisuje Piotr Matusak w artykule *Wizje samorządowe w myśli politycznej Polski Podziemnej 1939-1945*. Każde środowisko polityczne wypracowało wówczas swoją własną koncepcję, ale jedynie PSL miało możliwość podjęcia próby wprowadzenia jej w życie. Zagadnienie to naświetla Janusz Gmitruk - *Rola samorządu w działalności PSL w latach 1945-1947*. Oczywiście dążenia ludowców w powojennej rzeczywistości nie miały szansy na realizację. Widać to między innymi na przykładzie funkcjonowania samorządu w skali lokalnej zaprezentowanym w referacie *Samorząd Siedlecki w latach 1944-1954* przez Franciszka Gryciuka.

Ostatnie trzy artykuły dotyczą bieżących wydarzeń związanych z reformą administracyjną i samorządową III Rzeczypospolitej. Maria Ciechocińska w wystąpieniu *Dyskurs wokół reformy terytorialnej organizacji kraju* zwraca uwagę na konieczność społecznej akceptacji ostatecznych efektów reformy, zwłaszcza, że

obejmuje ona swym zasięgiem wiele konfliktogennych obszarów. Akceptacja ta z jednej strony może spowodować minimalizację społecznych kosztów wdrażania zmian, natomiast jej brak fiasko całego przedsięwzięcia. Trudno bowiem wyobrazić sobie sprawne funkcjonowanie instytucji samorządowych bez szerokiej i aktywnej współpracy lokalnej społeczności. Andrzej Stasiak referatem *Uzasadnienia istniejącego podziału administracyjnego kraju* broni stanowiska przeciwnego reformie, dowodząc, iż wszystkie istniejące projekty nie są dostatecznie przygotowane. Wskazuje również na konieczność dłuższej merytorycznej dyskusji nad przyszłym podziałem administracyjnym kraju, która pozwoliłaby uniknąć popełnienia błędów wynikających z pośpiesznie podjętych decyzji. Natomiast autor ostatniego artykułu Stefan Białczak – *Województwo Podlaskie w reformie administracyjnej kraju*; szkicując granice Województwa Podlaskiego złożonego z dawnych: siedleckiego i białskopodlaskiego stara się ocenić szansę jego istnienia i rozwoju.

Wiele z problemów poruszonych na konferencji zostało właściwie po raz pierwszy zaprezentowane szerszej publiczności. Inne pozwalają na nieco odmienne spojrzenie na zagadnienia wydawałoby się dobrze znane. Jeżeli chodzi o podstawowy cel przyświecający organizatorom konferencji, zdecydowana większość referentów poparła aspiracje Południowego Podlasia do utworzenia z jego obszaru odrębnej jednostki administracyjnej, dowodząc, że stanowiłoby to ukoronowanie wielowiekowej tradycji rozwoju samorządności na tym terenie. Nawet niechętny zmianom Andrzej Stasiak nie neguje możliwości powołania w przyszłości Województwa Podlaskiego w wielokrotnie przytaczanym na konferencji kształcie, sprzeciwiając się jedynie zapisom zawartym w rządowym projekcie reformy. Niestety z przykrością można skonstatować, iż ustawa sejmowa nie uwzględniła postulatów autorów artykułów zamieszczonych w niniejszej publikacji, które były wyrazem, co trzeba podkreślić nie tylko ich własnych przekonań, ale też i znacznej części mieszkańców Południowego Podlasia.

Pokłosiem kolejnej konferencji naukowej jest publikacja „Humanistyka w okresie transformacji 1989–2001” pod redakcją prof. dr hab. Piotra Matusaka i Rafała Dmowskiego². Jest to zbiór materiałów z konferencji naukowej, która uświetniła uroczystości dziesięciolecia istnienia Wydziału Humanistycznego Akademii Podlaskiej w Siedlcach.

Globalizacja, rozwój cywilizacji euroatlantyckiej a szczególnie stale rosnące tempo rozwoju technicznego generuje rosnące na całym świecie napięcie, które można definiować na wielu poziomach: od konfliktów religijnych m.in. z częścią wyznawców islamu przez coraz bardziej jaskrawy konflikt pomiędzy zwolennikami i przeciwnikami ingerencji w otaczający nas świat na poziomie genetycznym po coraz wyraźniejszy „wyścig o mózgi” toczony pomiędzy krajami wysoko uprzemysłowanymi. Polska wchodząc w okres transformacji systemowej stanęła w obliczu nie tylko wyżej wymienionych procesów, ale przede wszystkim fundamentalnych

² *Humanistyka w okresie transformacji 1989-2001*, red. P. Matusak, R. Dmowski, Instytut Historii Akademii Podlaskiej, Siedlce 2003, ss. 178.

zmian o charakterze politycznym, gospodarczym, i przede wszystkim społecznym wywołanych przez zmianę, narzuconego na prawie 50 lat, ustroju politycznego i gospodarczego. Wszystkie te procesy a szczególnie ich złożoność, rozległość i wielość powiązań z innymi dyscyplinami naukowymi postawiły przed naukami humanistycznymi szereg nowych wyzwań, które to humanistyka podjęła i nadal podejmuje. Drobnym, lecz znaczącym przyczynkiem do tej dyskusji są opublikowane w tej pozycji teksty:

Humanistyczne wyzwania globalizacji autorstwa Lecha W. Zachera podejmuje próbę zdefiniowania głównych konsekwencji globalizacji dla świata i jednostek go zamieszkujących. Autor wskazując głównych graczy tego procesu kreśli jednocześnie podstawowe pytania, na które nauki humanistyczne muszą znaleźć odpowiedź, chociażby w kontekście coraz szybszego rozwoju techniki i grożącej w związku z tym dehumanizacji człowieka.

Regionalizm polski z wyzwania integracji europejskiej autorstwa Marii Ciechocińskiej traktuje o roli regionalizmu w dziejach Polski. Wskazując na historyczne korzenie współczesnych postaw wobec państwa, regionów i „tożsamości regionalnej” mieszkańców Autorka analizuje możliwości, potrzeby i perspektywy rozwoju poszczególnych regionów w Polsce w kontekście akcesji naszego kraju do Unii Europejskiej.

Zmiany historiografii i edukacji historycznej okresu transformacji 1989-2001 autorstwa Piotra Matusaka stanowi znaczący krok podsumowujący zmiany, które zaszły w historiografii i edukacji historycznej w zasadniczym okresie transformacji systemowej w Polsce. Wskazując drogę, którą przeszły obie te dziedziny Autor wskazuje nowe trendy i wyzwania stojące przed m.in. w kontekście wzrostu roli badań regionalnych w procesie edukacji historycznej.

Niektóre problemy badań nad Polską powojenną (1944-1989) autorstwa Władysława Ważniewskiego podejmuje istotny próbę wskazania podstawowych problemów badawczych dotyczących historii Polskiej Republiki Ludowej. Wskazując złożoność problemów i zasadnicze trudności interpretacyjne występujące wśród badaczy tego okresu Autor wskazuje na istnienie pewnych bezdyskusyjnych aspektów działalności PRL dotyczących m.in. sfery twórczości kulturalnej.

Rola teorii szkoły w kreowaniu nowej jakości edukacji autorstwa Józefa Kuźmy stanowi próbę zwrócenia uwagi na szerszą perspektywę i kontekst międzynarodowy kryzysu oświaty we współczesnym świecie. Prezentując nową teorię szkoły autor wskazuje, na konieczność nowego jej zdefiniowania jako warunek konieczny dla podniesienia poziomu edukacji społeczeństwa polskiego.

Humanistyka w okresie transformacji refleksje wobec pedagogiki autorstwa Marka Kucharskiego i Edmunda Szweda prezentuje szereg refleksji dotyczących stanu studiów pedagogicznych w kraju. Definiując zasadniczy kontekst badań i ich kierunki Autorzy formułują szereg wniosków, których spełnienie doprowadzić powinno do zasadniczego podniesienia jakości kształcenie pedagogicznego w Polsce.

Psychologia wobec wyzwań współczesności autorstwa Mirosława Dyrda wskazuje na zwiększające się zainteresowanie psychologią wśród społeczeństw współczesnych. Napięcia generowane przez dynamicznie zmieniającą się rzeczywistość społeczną, stwarzają – jak wskazuje autor – nowe wyzwania i perspektywy badawcze dla psychologii.

Ekoteologia – problemy i rozwiązania autorstwa Jana Dębowskiego porusza niezwykle istotny problem kryzysu ekologicznego, wobec którego stanęła ludzkość. Definiując problematykę autor zwraca uwagę na rolę religii w kształtowaniu stosunku wobec przyrody oraz przedstawia podstawowe zasady ekoteologii chrześcijańskiej.

Poglądy historiozoficzne Samuela P. Huntingtona w kontekście współczesnego terroryzmu autorstwa Józefa Jaronia podnosi niezwykle istotną kwestię współczesnego terroryzmu. Wychodząc od teorii zderzenia cywilizacji Huntingtona autor prezentuje rolę oraz kontekst, w jakim działa współczesny terroryzm.

Myśl etyczna w Polsce XVII wieku (Próba systematyzacji) autorstwa Włodzimierza Tyburskiego podejmuje próbę uporządkowania stanu wiedzy o XVII wiecznej polskiej myśli etycznej. Prezentując głównych przedstawicieli polskiej myśli etycznej tego okresu Autor wskazuje na znaczenie podziałów religijnych w poszukiwaniach filozoficznych.

Szowinizm gatunkowy jako kategoria etyki środowiskowej autorstwa Stefana Konstańczaka podnosi kwestie postrzegania sfery pozaludzkiej w etyce. Opisując stosunek ludzi do zwierząt Autor punktuje główne nurty dyskursu wokół tej tematyki, który toczył się na przestrzeni dziejów, wskazuje również stanowisko etyki współczesnej wobec tej kwestii i linie podziału przebiegające wśród badaczy tej tematyki.

Dziesięć lat humanistyki podlaskiej autorstwa Piotra Matusaka stanowi próbę podsumowania osiągnięć humanistyki na Akademii Podlaskiej. Wskazując na osiągnięcia naukowców i artystów związanych z regionem na przestrzeni ostatnich dwustu pięćdziesięciu lat Autor prezentuje osiągnięcia, kierunki obecnie prowadzonych badań, dorobek naukowy i perspektyw rozwoju Wydziału Humanistycznego Akademii Podlaskiej w Siedlcach.

Dyskusja na temat roli nauk humanistycznych we współczesnym świecie, której mała acz znacząca część zawarta jest w omawianej książce, coraz wyraźniej wskazuje na konieczność rewizji tradycyjnego pojmowania roli nauk humanistycznych. Dynamiczne zmiany otaczającego nas świata wywołane tak tragicznymi wydarzeniami 11 września i 11 marca, jak i pogłębiający się dysonans pomiędzy krajami *high-tech* a resztą świata nie tyle kreślą nowe zadania, co otwierają nowe perspektywy dla humanistyki. Szczególnie w kontekście zepchnięcia jej do roli dopełniacza rozwoju technologicznego i technicznego.

„Podlasie w działaniach wojennych we wrześniu 1939 roku” pod redakcją prof. dr hab. Kazimierza Pindla³ to zbiór materiałów z konferencji naukowej pod tą samą nazwą, która odbyła się w Instytucie Historii AP wiosną roku 2003. Wydarzenia września 1939 r. oraz tragiczne konsekwencje klęski militarnej i upadku II Rzeczypospolitej stanowią od przeszło sześćdziesięciu lat przedmiot niesłabnącego zainteresowania tak ze strony grona osób zawodowo zajmujących się m.in. kwestiami obronności kraju, jak i szerokich kręgów społeczeństwa polskiego.

Badania wydarzeń wrześniowych 1939 r. napotykają na szereg trudności spowodowanych lukami czy ubytkami w materiałach źródłowych jak i wymogami właściwej ich interpretacji. Ideologiczny charakter sporów pomiędzy badaczami w kraju i na emigracji w sposób zasadniczy utrudniał przez prawie pięćdziesiąt lat wypracowanie merytorycznie uzasadnionych ocen. Niestety „przełom” dokonany w 1989 r., jakkolwiek stworzył okazję do wyjaśnienia szeregu sporów i rozstrzygnięcia większości spraw kontrowersyjnych, nie uwolnił historii najnowszej Polski od ostrego kontekstu politycznego, który jej towarzyszy. Jednostronność opinii formułowanych w oparciu o subiektywnie wybrane źródła stwarzają konieczność powrotu do badań źródłowych interpretowanych zgodnie z zasadą obiektywizmu. W ten właśnie kontekst wpisała się ww. konferencja, skupiając się na dokonaniu przeglądu i ocenie badań poświęconych wydarzeniom września 1939 r. na terenie Podlasia prowadzonych przez pracowników Wojskowego Instytutu Historycznego, Akademii Obrony Narodowej i grupy historyków współpracujących z Instytutem Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach. W skład publikacji weszły następujące opracowania:

Przygotowanie wojska polskiego do wojny w drugiej połowie lat trzydziestych autorstwa Lecha Wyszczelskiego prezentuje najważniejsze elementy zmian strukturalnych zachodzących w Wojsku Polskim oraz ich znaczenie dla zwiększenia potencjału obronnego Polski w latach 1936 – 1939. Szczególnie interesująco przedstawione zostały dokonania w zakresie planowania wojskowego oraz realizacji planu „W” na terenie wschodnich rubieży Polski w tym i samego Podlasia.

Problemy polskiej strategii wojskowej w wojnie obronnej 1939 roku autorstwa Henryka Hermanna prezentuje kompleksową analizę założeń polskiej strategii wojskowej w wojnie obronnej 1939 roku. Warty podkreślenia jest fakt przedstawienia przez autora – w ujęciu chronologicznym - biegu wydarzeń politycznych, które ukształtowały polską strategię i sztukę operacyjną w przededniu II wojny światowej.

Obrona Narodowa i obrona cywilna we wrześniu 1939 roku autorstwa Kazimierza Pindla dotyczy, często marginalizowanej, tematyki Obrony Narodowej i obrony cywilnej w przygotowaniach wojennych 1939 roku. Opracowanie powyższe, jakkolwiek dotyczące roli tych organizacji w przygotowaniach wojennych w

³ *Podlasie w działaniach wojennych we wrześniu 1939 roku*, red. K. Pindel, Instytut Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach, Siedleckie Towarzystwo Naukowe, Siedlce 2003, ss. 274.

skali całego kraju, pozwala na wyznaczenie celów i podjęcie stosownych badań na Podlasiu.

Agresja sowiecka na Polskę w 1939 roku autorstwa Czesława Grzelaka traktuje o działaniach Armii Czerwonej w przededniu kampanii wrześniowej 1939 roku i w jej trakcie, zwłaszcza po 17 września 1939 roku. Tekst powyższy wnosząc szereg nowych ustaleń do stanu wiedzy na ten temat, zasługuje na szczególną uwagę.

Przeciwko najeźdźcom – Samodzielna Grupa Operacyjna „Polesie” autorstwa Henryka Mierzwińskiego stanowi istotne uzupełnienie prezentowanych w książce opracowań. Autor przedstawia rolę, którą SGO „Polesie” miała odegrać w zbliżającej się wojnie jak i rolę (oraz szlak bojowy), którą faktycznie odegrała w wojnie obronnej 1939 roku walcząc zarówno z wojskami niemieckimi jak i sowieckimi.

Południowe Podlasie bazą wojenną lotnictwa polskiego we wrześniu 1939 roku autorstwa Tadeusza Demidowicza przedstawia w znaczenie Podlasia jako bazy polskiego lotnictwa wojskowego we wrześniu 1939 roku. Tekst ten otwiera drugą część publikacji, dotyczącą *stricto* wydarzeń, które rozegrały się na terenie Podlasia w czasie kampanii wrześniowej.

Działania wojenne na Podlasiu w trzeciej dekadzie września 1939 roku (21-28 wrzesień) autorstwa Józefa Geresza wnosi wiele nowych ustaleń do badań nad przebiegiem działań wojennych na Podlasiu we wrześniu 1939 r. Tekst ten zasługuje na polecenie również z uwagi na układ chronologiczny prezentowanych treści.

Polska dywersja pozafrontowa we wrześniu 1939 roku autorstwa Mieczysława Starczewskiego w sposób syntetyczny przedstawia problematykę dywersji pozafrontowej w polskim planowaniu wojskowym, od odzyskania niepodległości przez Polskę w 1918 roku po jej utratę w 1939. Znaczące miejsce w tekście zajmują również ustalenia dotyczące kształtowania się struktur i działań dywersyjnych w czasie kampanii wrześniowej.

Siedlce we wrześniu 1939 roku autorstwa Mirosławy Bednarzak-Libery przedstawia szereg zagadnień związanych z funkcjonowaniem miasta Siedlce w warunkach wojennych. Opracowanie powyższe zasługuje na uwagę badaczy historii regionu siedleckiego z uwagi na wykorzystanie przez Autorkę wspomnień ówczesnych mieszkańców miasta dla prezentacji szeregu kwestii szczegółowych.

Funkcjonowanie kolei na Południowym Podlasiu w przededniu wojny i jej rola w kampanii wrześniowo-październikowej 1939 roku na przykładzie siedleckiego węzła kolejowego. (Zarys problematyki) autorstwa Rafała Dmowskiego eksponuje rolę kolei w polskim planowaniu wojskowym i przebiegu działań wojennych w końcu 1939 roku. Prezentowane wyniki badań akcentują rolę węzła kolejowego w Siedlcach dla rozwinięcia strategicznego wojsk polskich i działań wojennych prowadzonych na wschodnich rubieżach Rzeczypospolitej.

Armia Czerwona na Podlasiu we wrześniu i październiku 1939 roku autorstwa Rafała Roguskiego prezentuje stan badań nad tematyką poczynąń Armii

Czerwonej na terenie Podlasia w 1939 roku. Oprócz opisu działań bojowych jednostek Frontu Białoruskiego autor prezentuje szereg kwestii dotyczących stosunku ludności miejscowej do Armii Czerwonej i wprowadzanego przez nią nowego porządku na terenie Podlasia.

Historiografia polska kampanii wrześniowej 1939 roku. (Zarys problematyki) autorstwa Stefana Chodeckiego stanowi charakterystykę historiografii wojny obronnej 1939 roku. Autor obok prezentacji głównych kierunków badań źródłoznawczych tego okresu wskazuje nowe kierunki badań wyznaczane m.in. przez zwiększenie dostępności archiwaliów rosyjskich z okresu II wojny światowej.

Pierwsze dni II wojny światowej w Sobieniach nad Wisłą w moich wspomnieniach autorstwa o. Józefa Cygana zasługuje na uwagę z racji przyjętej formuły. Tekst, najbardziej osobisty z prezentowanych, traktuje o szeregu kwestii dotyczących przygotowań i pierwszych dni wojny postrzeganych z perspektywy mieszkańców wsi Podlaskiej.

Teksty wchodzące w skład omawianej prezentacji wskazują z jednej strony na znaczący dorobek naukowy zgromadzonego na konferencji środowiska naukowego z drugiej zaś wskazują potrzeby badawcze. Miejsce i rola Podlasia w systemie obronnym II Rzeczypospolitej, poszerzenie badań na przebiegiem działań wojennych we wrześniu 1939 roku przede wszystkim na szczeblu taktycznym, udział mieszkańców Podlasia w obronie cywilnej to tylko niektóre z kierunków badań nakreślonych przez autorów tekstów. Rzucają one nowe światło na przygotowania wojenne i przebieg działań wojennych wojny obronnej 1939 roku na Podlasiu.

Dorobek wydawniczy Instytutu Historii AP nie ogranicza się wyłącznie do publikacji materiałów konferencyjnych. Niezwykle istotną pozycję zajmują w nim monografie i prace zbiorowe publikowane przez pracowników Instytutu w ramach prowadzonych tematów badawczych. Jedną z takich publikacji jest wydana w 2002 r. monografia „Żołnierska danina życia od 1657 roku” autorstwa Mariana Jakubika, Arkadiusza Kołodziejczyka⁴. W książce tej autorzy podjęli się niezwykle trudnego zadania opracowanie i udokumentowanie wszystkich miejsc pochówków żołnierzy polskich na terenie powiatu węgrowskiego, a także tych, którzy wywodzili się z jego rejonów, ale polegli na różnych frontach wojennych. Terytorialnie praca obejmuje obszar całego powiatu węgrowskiego z uwzględnieniem gmin, które od niego odpadły tj. Czarnogłów, Sinołęka, Prostyń, a także obejmuje te gminy, które przez pewien czas były do niego przyłączone - jak Jadów.

Opracowanie odnosi się do okresu lat 1657-1952. Ramy chronologiczne pracy wyznaczają dwa wydarzenia. Jedno związane ze zbiorowym mordem dokonanym przez Szwedów na obrońcach litewskiego zamku w Liwie 1657 roku – rozpoczyna ono pracę, drugie - kończące opracowanie - związane jest z dokonaniem

⁴ Marian Jakubik, Arkadiusz Kołodziejczyk, *Żołnierska danina życia od 1657 roku*, Siedlce 2002, ss. 196.

egzekucji na ppłk. Zdzisławie Jerzym Barbasiewicz, skazanym na śmierć przez reżim stalinowski w styczniu 1952 roku.

Opracowanie to dzieli się na dwanaście rozdziałów, w każdym z nich cmentarze zostały wymienione w kolejności alfabetycznej, a polegli według stopni wojskowych, ale również alfabetycznie. Oprócz wymienionych nazwisk opracowanie zawiera pełny opis znajdujący się na płytach nagrobnych, a także noty biograficzne i życiorysy poległych.

Kolejne rozdziały przedstawiają sylwetki żołnierzy polskich biorących udział w:

- powstaniu listopadowym 1831 roku, którzy polegli lub zmarli
- powstaniu styczniowym 1863 roku, którzy polegli, zostali zamordowani lub zmarli
- pierwszej wojnie światowej
- wojnie 1920 roku
- wojnie we wrześniu 1939 roku

Zostały przedstawione także sylwetki:

- oficerów WP i funkcjonariuszy PP zamordowanych przez NKWD wiosną 1940 roku w Katyniu, Twerze, Charkowie.
- żołnierzy polskich sił zbrojnych poległych i zmarłych na zachodzie w latach 1940-1946
- żołnierzy podziemnych formacji niepodległościowych podległych rządowi RP w Londynie, poległych i rozstrzelanych
- żołnierzy Gwardii Ludowej
- żołnierzy I i II armii WP z powiatu węgrowskiego poległych i zmarłych w latach 1944-1945

Omawiane przeze mnie opracowanie zostało wydane po raz drugi. W porównaniu z wydaniem pierwszym wzrosła w nim liczba nazwisk osób represjonowanych przez Rosjan w związku z powstaniem styczniowym 1863 roku. Ludzie ci byli osadzani w cytadeli warszawskiej i w więzieniach, wysyłani do prac katorżniczych w głąb Rosji. Ponadto duża ilość życiorysów i not biograficznych została opisowo rozbudowana. Zwiększono również dokumentację ilustracyjną tj. fotografie osób, dokumentów, nekrologów itp. Dodatkowo w zakończeniu zwiększono liczbę weteranów, którzy przeżyli jedną wojnę lub więcej i zmarli już w czasie pokoju. Wśród weteranów zwrócono szczególną uwagę na przedstawicieli flamandzkiej rodziny Wangratów, przybyłej najprawdopodobniej do Polski z Holandii w początkach XIX wieku, a w Węgrowie osiadłej w 1889 roku. Przedstawiciele tego rodu wybitnie zasłużyli się dla miasta Węgrowska stąd też jedna z jego ulic nosi to nazwisko. Poza tym o niektórych zasługach dla Węgrowska mówią noty biograficzne odnoszące się do trzech pokoleń Wangratów, głównie zwrócono w opracowaniu uwagę na ich zasługi w dziedzinie walki niepodległościowej.

Praca ta powstała w oparciu o źródła drukowane i archiwalne a także opracowania. Warto podkreślić, że materiał gromadzony do jej napisania był prawie 40

lat, a źródłem informacji do jej napisania były między innymi relacje i dokumenty udostępnione przez blisko 30 osób.

Kolejną monografią opublikowaną przez Instytut Historii AP jest praca „Kultura narodowa i Kościół katolicki w tysiącleciu państwa polskiego” wydana pod redakcją Władysława Ważniewskiego⁵ w roku 2003.

Publikacja ta powstała w ramach tematu statutowego „Kultura narodowa i Kościół katolicki w Tysiącleciu Państwa Polskiego” realizowanego w Instytucie Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach. Składa się na nią osiemnaście pozycji napisanych przez różnych autorów. Są to głównie prace dotyczące wkładu Kościoła katolickiego w kulturę, naukę polską od czasów średniowiecza po dzień dzisiejszy. Poruszają między innymi takie zagadnienia jak: udział duchowieństwa w podtrzymywaniu ducha narodowego w czasie, gdy Polska była pod zaborami, udziału duchowieństwa w Polskim Państwie Podziemnym. Są także prace dotyczące kultury w nauczaniu papieża Jana Pawła II i prymasa Stefana Wyszyńskiego. Niektóre artykuły dotyczą historii regionalnej.

Publikację rozpoczyna praca Henryka Hermanna „Kultura i tradycje narodowe w nauczaniu Jana Pawła II”. Autor odnosi się do zagadnień kultury duchowej, intelektualnej, a także tradycji narodowych zawartych w nauczaniu Jana Pawła II. Prezentuje podłoże filozoficzne nauczania papieża poddając pobieżnemu przeglądowi główne założenia filozofii Jana Pawła II. Henryk Hermann dokonał interpretacji zjawisk związanych z kulturą duchową na podstawie tekstów wystąpień papieża w czasie pielgrzymek Jana Pawła II do ojczyzny.

Ks. Edward Jarmoch opracował zagadnienie *Kultura narodowa w nauczaniu prymasa Stefana Wyszyńskiego*. Autor przedstawił sześć problemów tj.: personalistyczno-historyczną koncepcję kultury, kulturę narodową w nauczaniu Prymasa, kulturę ogólnoludzką, rolę języka ojczystego w kształtowaniu kultury narodowej, wpływ historii na kształtowanie kultury i problemy kultury narodowej. Jak podkreśla autor - o treści publikacji zdecydowały charakterystyczne dla prymasa Wyszyńskiego nauczanie o kulturze narodowej, a także ogromne zainteresowanie prymasa dziejami kultury ojczystej i troska o tożsamość kultury polskiej.

Zagadnienie pt. *Znaczenie biblii Wujka dla kultury polskiej* opracował ks. Roman Krawczyk. Szczególną uwagę zwrócił autor na zasługi biblii Wujka dla języka polskiego, gdzie jest ona ważnym zabytkiem dla dziejów języka i literatury polskiej, a nie tylko zabytkiem dziejów chrześcijaństwa. Ponadto poruszona została kwestia żywotności biblii jako inspiracji w zakresie gatunków literackich, a także: tematów, motywów i przykładów postaw ludzkich.

Henryk Mierzwiński opracował temat *Kulturotwórcza rola Kościoła katolickiego na Południowym Podlasiu (szkic do dziejów)*. Autor wyodrębnił i omówił siedem głównych zagadnień tj.: 1. Nazwa i terytorium Podlasia. Wyodrębnienie

⁵ *Kultura narodowa i Kościół katolicki w tysiącleciu państwa polskiego*, red. W. Ważniewski, Instytut Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach, Siedlce 2003, ss. 284

Podlasia Południowego, 2. Organizacja Kościoła na Południowym Podlasiu, 3. Pojęcie kultury narodowej. Korzenie wzajemnego odniesienia: Kościół – Naród, 4. Kościół podlaski w walce narodowyzwoleńczej, 5. W obronie niepodległości i tożsamości narodowej, 6. Kulturotwórcza rola Kościoła w nauce, oświacie i sztuce, 7. Znaczenie kulturotwórcze innych dziedzin życia religijno-kościelnego.

Problematykę związaną z *Kultem pierwszych patronów Polski w procesie integracji narodowej* opracował Stanisław Gajewski. Autor ukazał rolę kultu św. Wojciecha i św. Stanisława w przewyciężaniu rozbitcia dzielnicowego w XIII wieku, które ostatecznie zaowocowało na początku XIV wieku zjednoczeniem ziem polskich przez Władysława Łokietka.

Krzysztof Gębura opracował zagadnienie *Próby budowania mitu narodo-wego przez ludzi Kościoła w Polsce średniowiecznej*. Autor dowodzi w swojej pracy, iż nowe ludy i dynastie wchodząc w krąg starych kultur budowały swą historię z elementów już zastanych. I tak ludy germańskie, słowiańskie korzystały już z wypracowanych wzorów kultury grecko-rzymskiej. Krzysztof Gębura zauważa, iż autorzy wszystkich polskich kronik byli duchownymi reprezentującymi Kościół katolicki i jednocześnie byli gwarantami jedności państwa niezależnie od zmian politycznych w dynastii polskich książąt.

„*Rozmowa braterska*” katolików i ewangelików w Toruniu w 1645 r.: *Uwagi do monografii księdza Edmunda Piszczka, arcybiskupa metropolity warmińskiego* opracował o. Jerzy Cygan OFM Cap. Są to uwagi dotyczące rozprawy doktorskiej Edmunda Piszczka pt. „*Colloquium Charitativum w Toruniu A. D. 1645. Geneza i przebieg*”, Toruń 1995. 1, O. Jerzy Cygan odniósł się do główniejszych potknięć w rozprawie ks. E. Piszczka i w części wstępnej i historycznej. Autor poruszył sprawę Waleriana Magni i tzw. Punktów pacyfikacji Władysława IV z 1632 roku, a także kwestię dotyczącą *Colloquium Charitativum w Toruniu 1645 roku* i roli jaką w niej odegrali Walerian Magni i Bartłomiej Nigrin.

Małgorzata Danielak-Chomać poruszyła problematykę *Działalności kaznodziejskiej reformatów białskich (1671-1864)*. Autorka zaprezentowała kolejno ważniejsze postacie z życia klasztoru reformatów w Białej m.in. Efrema Konińskiego, który był jednym z pierwszych kaznodziei zamieszkujących w Białej, Faustyna Szymańskiego, Bernardyna Sulikowskiego – kaznodziei działającego bardzo dynamicznie w XVIII wieku. Autorka omówiła między innymi funkcjonowanie klasztoru przez cały okres jego działalności, obowiązki codzienne kaznodziei, a także wkład reformatów w misję ludowe szczególnie rozpowszechnione w XVIII wieku.

Zagadnienie *Twórczej obecności kapucynów w kulturze polskiej XIX wieku* poruszył o. Andrzej Baran OFM Cap. Autor przedstawił między innymi formację intelektualną i duchową kapucynów w XIX wieku, oddziaływania duchowości kapucynów polskich w XIX wieku tj. ich działalności kaznodziejsko – misyjnej, nauczania katechizmowego, zaangażowania w tłumaczenie dzieł z zakresu duchowości. O. Andrzej Baran omówił także kwestię związku kapucynów polskich z dzie-

więtnastowiecznym środowiskiem wiejskim oraz zaangażowanie patriotyczne kapucynów w omawianym okresie.

Jerzy Mazurek opracował temat pt. *Ksiądz Izidor Kajetan Wyslouch – współtwórca myśli programowej Ruchu Ludowego w Królestwie Polskim*. Autor zaprezentował biografię ks. Izydora Kajetana Wysloucha, a następnie przedstawił jego działalność w ruchu chłopskim, a także zaangażowanie w obronie niezależności wsi od duchowieństwa.

Janusz Gmitruk i Dorota Pasiak przedstawili zagadnienie *Kultura polska w myśli programowej Ruchu Ludowego XIX i XX wieku*. Opracowanie zawiera analizę myśli programowej ruchu ludowego dotyczącej zagadnień kultury i obejmuje głównie te sformułowania, które ujęte zostały w oficjalnych dokumentach programowych partii i ugrupowań chłopskich. Tak więc autorzy pozostawili na marginesie zarówno publicystykę prasową jak i dotyczące tego tematu wypowiedzi działaczy ludowych.

Rolę duchowieństwa w Polskim Państwie Podziemnym omówił Piotr Matusak. Autor zaprezentował między innymi stan organizacyjny polskiego Kościoła rzymskokatolickiego w początku okupacji, politykę okupanta wobec Kościoła, a także rolę Kościoła w codziennym życiu społecznym Polaków podczas II wojny światowej. Omówił ponadto rolę, jaką odegrało duszpasterstwo w powstańczej Warszawie.

Adam Bobryk opracował temat pt. *Zasięg i znaczenie duszpasterstwa w języku polskim dla zachowania tożsamości narodowej Polaków w Litewskiej Socjalistycznej Republice Radzieckiej*. W artykule zostało przedstawione duszpasterstwo w języku polskim w Litewskiej Socjalistycznej Republice Radzieckiej w latach 1944–1986. Klamrą czasową zamykającą artykuł jest wprowadzenie przez Sekretarza Generalnego Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego w całym Związku istotnych przemian politycznych po okresie ponownego włączenia Wileńszczyzny do LSRR, gdzie różnymi metodami rozpoczęto intensywną walkę z polskością i Kościołem katolickim. W artykule przedstawiono między innymi stan liczebny polskiego duchowieństwa na Wileńszczyźnie w latach 1944–1986, represje, jakim byli poddawani polscy księża. Ponadto została poruszona kwestia ofiarności zarówno księży jak i katechetek w Wilnie w czasach, kiedy najpierw ograniczano nauczanie religii, a następnie jej zakazywano.

Zagadnienie pt. *Wpływ zakonu Bazylianów na procesy polonizacji kresów wschodnich* opracowała Dorota Wereda. Autorka przedstawiła działalność bazylianów na wschodnich terenach Rzeczypospolitej Obojga Narodów, omówiła główne założenia funkcjonowania tego zakonu, dużo miejsca autorka poświęciła działalności bazylianów na polu oświaty, działalności wydawniczej, a także misyjnej.

Joanna Ważniewska w swoim artykule pt. *Miejsce Kościoła grekokatolickiego w kulturze i tradycji chrześcijańskiej* omówiła trzy zagadnienia tj. schizmę wschodnią i próby zjednoczenia Kościoła katolickiego z Cerkwią prawosławną do końca XVI wieku, powstanie Kościoła unickiego i jego rozwój oraz podstawy doktrynalne i organizacyjne kształtowania się obrządku w Kościele grekokatolickim.

Artykuł pt. Księża regionu węgrowskiego w nauce, oświacie i kulturze narodowej napisał Arkadiusz Kołodziejczyk. Zaprezentował w nim autor sylwetki kilku ważniejszych dla regionu węgrowskiego księży między innymi: Jakuba Górskiego, Kazimierza Aleksandra Pułaskiego, Franciszka Jaczewskiego, Ignacego Cyraski, którzy poprzez posługę duszpasterską, a także osiągnięcia na polu: nauki, kultury, sztuki i oświaty przyczynili się do wzbogacenia kultury narodowej. Arkadiusz Kołodziejczyk wiele miejsca poświęcił także działalności Zgromadzenia Księży Komunistów, czyli księży świeckich żyjących we wspólnocie.

Rafał Dmowski w artykule Wkład księdza Henryka Przeździeckiego – biskupa podlaskiego w rozwój oświaty na Podlasiu przedstawił działania biskupa podlaskiego związane z powstaniem w tym regionie Niższego Seminarium Duchownego, czyli Wyższego Gimnazjum Biskupa Podlaskiego, a także Instytutu Wyższej Kultury Religijnej w Siedlcach. Autor przedstawił między innymi warunki rekrutacji do seminarium duchownego, funkcjonowanie szkoły i osobisty wkład biskupa w jej rozwój. Rafał Dmowski zaprezentował ponadto kadre Instytutu Wyższej Kultury Religijnej, zadania Instytutu według statutu, a także listę zajęć z przedmiotów, jakie odbyły się w roku 1938-1939.

Artykuł pt. Duchowieństwo polskie w powstaniach narodowych XVIII-XIX wieku Janusza Wojtasika kończy publikację. Autor zaprezentował w nim rolę jaką odegrało duchowieństwo polskie w trudnych latach niepodległości, a szczególnie podczas zrywów powstańczych. Janusz Wojtasik zaprezentował postawę duchowieństwa podczas Insurekcji Kościuszkowskiej, gdzie oprócz uczestnictwa w powstaniu poprzez modlitwę, msze święte, duchowieństwo wzięło także aktywny udział w Komisjach Porządkowych koronnych i litewskich. Poparcie duchowieństwa dla sprawy narodowej zaprezentował też autor w powstaniu listopadowym 1830 roku, gdzie opisuje różne inicjatywy duchowieństwa na rzecz powstania, między innymi: akcją przelania dzwonów z przeznaczeniem przelania ich na armaty, rozbudowę szpitalnictwa, zbiórki pieniędzy. Poruszył także autor – ale w niewielkim stopniu – kwestię stosunku duchowieństwa do powstania styczniowego.

Najnowsza, wydana w 2003 r. staraniem Instytutu Historii, monografią jest książka autorstwa Wiesława Charczuka „Formacje zbrojne obozu narodowego na Południowym Podlasiu w latach 1939-1947”⁶. Praca ta ma zapoczątkować serię publikacji będących realizacją szerokiego programu naukowo-badawczego, mającego za zadanie wszechstronne opracowanie dziejów Podlasia. Tematycznie wpisuje się w zakres historiografii II wojny światowej. Pomimo że o Państwie Podziemnym napisano już sporo, nieco mniej prac powstało odnośnie podziemnej działalności zbrojnej w pierwszych latach powojennych, nadal wiele zagadnień związanych z konspiracją niepodległościową doczekało się jedynie powierzchownego omówienia. Jednym z nich jest działalność organizacji narodowych w latach 1939-1947, która

⁶ Charczuk Wiesław, *Formacje zbrojne obozu narodowo-ściowego na Południowym Podlasiu w latach 1939-1947*, Instytut Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach, Siedlce 2003.

ze względów politycznych w okresie PRL-u była przemilczana, bądź też stawiana w niekorzystnym świetle. Z punktu widzenia dotychczasowego dorobku nauki historycznej książkę Wiesława Charczuka opartą na jego dysertacji doktorskiej można uznać za nowatorską.

Autor w publikacji przyjął układ chronologiczno-problemowy. Praca jest podzielona na sześć rozdziałów. W pierwszym wszechstronnie naświetlono sytuację Południowego Podlasia w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Wyłaniający się obraz regionu świadczy o stosunkowo silnych wpływach politycznych ruchu narodowego, szczególnie na obszarach gdzie licznie występowały wsie szlacheckie. Drugi rozdział ukazuje sytuację regionu pod okupacją niemiecką, strukturę władz administracyjnych i położenie ludności cywilnej. Następny przedstawia działalność ugrupowań narodowych na Południowym Podlasiu podczas II wojny światowej. Dzięki wnikliwym badaniom udało się uchwycić nie tylko moment powstania pierwszych formacji zbrojnych podległych organizacjom politycznym wewnątrznie zróżnicowanego obozu narodowego, ale także prześledzić ich rozwój i działalność w zmieniającej się sytuacji społeczno-politycznej. Przedstawiona jest tutaj między innymi reakcja miejscowego środowiska na rozłam, do jakiego doszło w Stronniczwie Narodowym.

Wydarzenia rozgrywające się na Południowym Podlasiu w trakcie i po jego wyzwoleniu przez Armię Czerwoną omawiane są w rozdziale czwartym. Należy on do najbardziej interesujących, ze względu na to, iż właśnie w tym okresie przed obozem narodowym pojawiły się liczne, wymagające jednoznacznego rozwiązania problemy. Należały do nich między innymi konieczność ustosunkowania się do planu „Burza”, wkraczających wojsk sowieckich, PKWN i realizowanego przez ten komitet programu reform. Ponieważ niektóre z kwestii były przynajmniej fragmentarycznie akceptowane przez część członków ruchu narodowego, dochodziło w jego łonie do kolejnych rozłamów. Chaos potęgowały liczne aresztowania dokonywane przez służbę bezpieczeństwa. Coraz trudniejsza sytuacja doprowadziła w grudniu 1945 r. do rozwiązania XVII Komendy Okręgu Narodowych Sił Zbrojnych, które to wydarzenie jest cezurą kończącą dla tej części pracy.

Rozdział piąty dotyczy okresu od grudnia 1945 do przełomu października i listopada 1947 r., kiedy to doszło do reaktywacji Komendy Okręgu NSZ. Nadal kluczowym problemem jest stosunek organizacji narodowej do władzy ludowej, ale autor ukazuje również słabnące poparcie społeczeństwa dla konspiracji niepodległościowej w skali kraju oraz regionu. Opisane są tutaj także ostatnie akcje zbrojne podejmowane przez żołnierzy formacji obozu narodowego. Rozdział ostatni obejmuje zakresem podobny przedział czasowy jak rozdział piąty, ale jest poświęcony właściwie procesowi niszczenia podziemnych struktur obozu narodowościowego przez NKWD, WP, KBW, MO i UBP. Doprowadziło to w rezultacie do likwidacji w 1950 r. ostatnich oddziałów zbrojnych NSZ na Południowym Podlasiu.

Książka Wiesława Charczuka jest na pewno cenną pozycją wśród prac publikowanych przez Instytut Historii Akademii Podlaskiej. Należy nadmienić, iż zagadnienie formacji zbrojnych obozu narodowościowego w okresie okupacji i w

pierwszych latach po II wojnie światowej dopiero w niniejszym wydawnictwie znalazło całościowe ujęcie. Dotychczas bowiem w historiografii zajmowano się jedynie wybranymi ugrupowaniami bądź oddziałami. Jednakże nie wszystkie z postawionych przez autora celów udało mu się zrealizować. Najwięcej zastrzeżeń budzi podany w tytule obszar Południowego Podlasia służący za geograficzne odniesienie do przedmiotu badań. Niestety próżno byłoby szukać większej ilości informacji dotyczących powiatów: bialskiego, radzyńskiego, czy włodawskiego. Właściwie skoncentrowano się na zachodniej części regionu. Można przypuszczać, że spowodowane to jest dostępnym materiałem źródłowym, ale jednocześnie oznacza, iż niektóre rejony Podlasia nadal oczekują na przeprowadzenie wnikliwych badań historycznych. Zupełnie inaczej sytuacja wygląda w przypadku terenu powiatów: siedleckiego, łukowskiego, sokołowskiego i węgrowskiego. Tutaj kwestia działalności narodowego podziemia zbrojnego został naświetlona niezwykle wnikliwie. Odnajdujemy zarówno strukturę, bazę społeczną, wyposażenie organizacji, jak i zasady i metody działania i szkolenia oddziałów zbrojnych. Nie pominięto oczywiście kwestii współpracy ze strukturami Polskiego Państwa Podziemnego. W rezultacie, pomimo pewnych mankamentów czytelnik otrzymuje pracę posiadającą duże walory poznawcze, z którą każdy zainteresowany współczesnymi dziejami Południowego Podlasia powinien się zapoznać.

Omawiana powyżej monografia wpisuje się w szeroki nurt badań nad historią wojskowości prowadzonych przez pracowników Instytutu Historii. Pełny obraz prowadzonych badań znaleźć można w „Bibliografii publikacji historyków wojskowości Akademii Podlaskiej za lata 1991-2003”⁷. Publikacja zawiera 970 pozycji napisanych przez 33 autorów. Siedlecki ośrodek zajmujący się badaniami w zakresie historii wojskowej ma już swoją ponad dziesięcioletnią tradycję. Został utworzony jeszcze w Instytucie Historii Wyższej Szkoły Rolniczo – Pedagogicznej, obecnie (od roku akademickiego 1999-2000) Instytut Historii, a zarazem i ośrodek badań historii wojskowej jest częścią Akademii Podlaskiej w Siedlcach. W roku 1999 została opublikowana „ Bibliografia publikacji pracowników Instytutu Historii Wyższej Szkoły Rolniczo – Pedagogicznej w Siedlcach za lata 1991-1998”, a w roku 2001 opublikowano „ Bibliografię publikacji naukowych Wydziału Humanistycznego Akademii Podlaskiej w Siedlcach z lat 1991-2000”.

W Instytucie oprócz Zakładu Historii Wojskowej jest utworzona także bogata specjalistyczna biblioteka. W grupie samodzielnych pracowników naukowych ponad połowę stanowią specjaliści z zakresu historii wojskowej, którzy pracowali wcześniej w: Wojskowym Instytucie Historycznym, Instytucie Nauk Humanistycznych Akademii Obrony Narodowej, Instytucie Humanistycznym Wojskowej Akademii Technicznej.

⁷ *Bibliografia publikacji historyków wojskowości Akademii Podlaskiej za lata 1991 – 2003*, Instytut Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach, Siedlce 2003.

Historia wojskowa stanowi na uczelni ważne miejsce biorąc pod uwagę szczególnie fakt, iż region ten to miejsce niemal wszystkich powstań narodowych, a także wielu konfliktów zbrojnych. Tak więc obok historii wojskowej Instytut realizuje swoje zadania dydaktyczne i badawcze: historii Polski, powszechnej, politycznej, historii regionalnej, dziejów wsi i ruchu ludowego, dziejów kultury.

Najważniejszymi obszarami badawczymi Instytutu Historii w zakresie historii wojskowej są:

- Dzieje wojskowe Podlasia
- Wojsko I Rzeczypospolitej
- Podlasie w powstaniach narodowych XVIII-XIX wieku
- System obrony Drugiej Rzeczypospolitej; Historyczne aspekty obrony terytorialnej i obrony cywilnej
- Polska myśl wojskowa 1914-1939; Sztuka wojenna w wojnie polsko – rosyjskiej 1919-1920; Działalność oświatowo – wychowawcza w Wojsku Polskim w latach 1918-1939
- Historia II wojny światowej, europejski ruch oporu, Wojsko Podziemne, Powstanie warszawskie
- Polska sztuka wojenna w XV-XVII wieku
- Wojska powietrznodesantowe
Czołową kadre zajmującą się historią wojskowości w Instytucie Historii tworzą:
- Prof. dr hab. Edward Kospath-Pawłowski – opublikował ponad 200 rozpraw naukowych w tym 13 książek
- Prof. dr hab. Piotr Matusak – koncentruje się w swoich badaniach nad historią II wojny światowej, opublikował około 270 prac naukowych i popularnonaukowych w tym 23 książki.
- Prof. dr hab. Janusz Wojtasik jest badaczem polskich powstań narodowych XIX i XX wieku, opublikował 230 prac naukowych i popularnonaukowych w tym 10 książek
- Prof. dr hab. Marek Plewczyński prowadzi badania naukowe w zakresie historii wojskowej oraz dziejów szlachty mazowieckiej od XVI do XVIII wieku, opublikował około 70 prac naukowych w tym 8 książek
- Dr hab. Marek Wagner – profesor Akademii Podlaskiej, bada historię wojskową XVII-XVIII wieku oraz biografistykę tego okresu, posiada około 90 publikacji w tym 6 monografii
- Prof. dr hab. Kazimierz Pindel, zajmuje się historią wojskową XX wieku, głównie historią Wojska Polskiego i problematyką obrony cywilnej i terytorialnej w II Rzeczypospolitej, w dorobku naukowym ma około 90 publikacji w tym 4 monografie
- Prof. dr hab. Lech Wyszczelski specjalizuje się w historii wojskowej najnowszej a szczególnie w polskiej i powszechnej myśli wojskowej, sztuce wojennej w wojnie polsko-rosyjskiej 1919 – 1920, działalności oświatowo – wycho-

wawczej w Wojsku Polskim w latach 1918-1939. W swym dorobku naukowym posiada 334 publikacje w tym 15 książek

- Dr hab. Henryk Mierzwiński – profesor Akademii Podlaskiej, bada historie Podlasia w tym wojskową od czasów najdawniejszych po współczesność, posiada około 120 publikacji w tym 8 książek
- Dr hab. Henryk Hermann – profesor Akademii Podlaskiej bada powszechne dzieje wojskowe od XVIII wieku po współczesność polskiej sztuki wojskowej, a w szczególności polskiej sztuki wojennej; opublikował m.in. pracę *Działania specjalne (wczoraj – dziś – jutro)*.
- Dr hab. Wojciech Włodarkiewicz – profesor Akademii Podlaskiej, opublikował m.in. prace *Przedmoście Rumuńskie 1939, Przed 17 września 1939 roku*.
- Dr Hubert Królikowski jest autorem pracy *Wojskowa formacja GROM im. Cichociemnych skoczków Armii Krajowej*.

Historycy Instytutu Historii podejmują wszelkiego rodzaju prace naukowe w zakresie wojskowości tj.: syntezy, monografie, monografie bitew, monografie wojen, monografie pułków, biografie. Dorobek naukowy historii wojskowej jest upowszechniany w instytutowych pismach naukowych: „Zeszytach Naukowych Akademii Podlaskiej”, Serii „Historia”, a także w wydawanych wspólnie przez Siedleckie Towarzystwo Naukowe i Instytut Historii „Szkiecach Podlaskich”. Ponadto prace naukowe w zakresie historii wojskowej publikowane są w wielu krajowych i międzynarodowych czasopismach.

Oprócz publikacji stricte naukowych w latach poczesne miejsce w działalności wydawniczej Instytutu zajmują materiały przygotowywane z myślą o studentach historii. Z myślą o nich w 2003 r. ukazało się drukiem dwutomowe wydawnictwo „Źródła do historii powszechnej 1870-1939. Tom I 1870-1918, Tom II 1918-1939. Wybór dokumentów i materiałów” pod redakcją Józefa Piłatowicza⁸.

Głównym założeniem przyjętym przy opracowywaniu publikacji było dostarczenie pomocy dydaktycznej, która zostałaby wykorzystana w procesie nauczania historii na poziomie szkoły wyższej. Dotychczas studenci zgłębiający tajniki analizy źródeł, stanowiących podstawę metod badawczych nauki historycznej, napotykali duże trudności w dotarciu do nich. Szczególnie dotyczyło to nowych ośrodków akademickich, do której Akademia Podlaska się zalicza oraz problematyki dziejów powszechnych, w tym także okresu lat 1870-1939. Nagłą koniecznością stało się wobec tego opracowanie praktycznej pomocy dydaktycznej w postaci odpowiednio wyselekcjonowanego materiału źródłowego. W efekcie powstała niniejsza książka.

W obydwu tomach przyjęto chronologiczny układ dokumentów, według dat ich powstania, co niewątpliwie ułatwia korzystanie ze zbioru. Część tekstów źródłowych przytoczona jest we fragmentach, oczywiście ze względu na ich długość.

⁸ J. Piłatowicz, *Źródła do historii powszechnej 1870-1939. T. I 1870-1918, T. II 1918-1939. Wybór dokumentów i materiałów*, Instytut Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach, Siedlce 2003

Wszystkie opuszczenia są odpowiednio zaznaczone. Jeżeli chodzi o dobór materiału można pomiędzy pierwszym i drugim tomem dostrzec znaczące różnice. W części dotyczącej lat 1870-1918 starano się wyjść poza tradycyjnie europocentryczne spojrzenie na historię powszechną. Stąd też w pracy znalazły się liczne dokumenty odnoszące się do polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych oraz podejmujące problematykę Dalekiego Wschodu. Okres międzywojenny to już niemal wyłącznie źródła mówiące o sprawach europejskich. W tym przypadku kluczowym problemem są konflikty rodzące się na kontynencie europejskim, które w rezultacie doprowadzą do wybuchu II wojny światowej.

Odrębną kwestią jest konieczność pominięcia wielu zagadnień z zakresu historii powszechnej. Siłą rzeczy najszerzej prezentowane są dzieje polityczne, ale podjęto również próbę naświetlania innych sfer życia zbiorowego. Nie unikano na przykład zagadnień związanych z ruchem robotniczym, tak eksponowanych w minionym okresie, a obecnie wypchniętych poza główny nurt badań naukowych. Nie można przecież zapominać, że w XX wieku odegrał olbrzymią rolę w kształtowaniu obrazu dużej części świata. Tym bardziej, iż można dzisiaj spojrzeć na jego rozwój bez uwzględniania jedynie słusznej interpretacji. Nawiązaniem do powyższej problematyki są materiały obrazujące różne aspekty życia w ZSRR. Dużo miejsca poświęcono programom ruchów totalitarnych, w tym osobistym poglądom A. Hitlera i B. Mussoliniego, a także nauce społecznej Kościoła katolickiego, która nieczęsto bywa uwzględniana w tego rodzaju opracowaniach. Nie zabrakło oczywiście dokumentów odnoszących się do sytuacji na arenie międzynarodowej, czy to przed, czy po I wojnie światowej. Pominięto natomiast prawie całkowicie teksty powiązane z historią Polski, które zazwyczaj umieszczane są w podobnych publikacjach zajmujących się problematyką dziejów ojczystych.

Wszystkie podejmowane tematy reprezentowane są przez taką ilość źródeł, która umożliwiła przeprowadzenie pełnych ćwiczeń poświęconych konkretnemu problemowi. Z punktu widzenia dydaktyki jest to sprawa oczywista. Także przyjęte cezury chronologiczne podporządkowane są powyższemu wymogom, chociaż lata 1870, 1918, 1939 są datami na tyle znaczącymi w historii, iż uzasadnianie ich wyboru nie jest konieczne. Całość wydawnictwa wpisuje się doskonale w program czwartego roku studiów historii i jako takie z całą pewnością znajdzie uznanie w oczach studentów i wykładowców Instytutu Historii.

Niezwykle istotną inicjatywą wydawniczą Instytutu Historii AP są „Szkice Podlaskie”. Pismo to wydawane wspólnie z Siedleckim Towarzystwem Naukowym od ponad 21 lat stanowi platformę dla prezentacji dokonań naukowych szerokiego grona badaczy historii Podlasia. „Szkice” początkowo wydawane były przez grupę entuzjastów, historyków i regionalistów skupionych wokół Stacji Naukowej Mazowieckiego Ośrodka Badań Naukowych w Siedlcach, po jej patronatem w latach 1983, 1986, 1988 ukazały się trzy numery pisma. Kolejny czwarty numer, wznowionego pisma, wydany został w 1994 r. przez Instytut Historii Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej (obecnie Akademii Podlaskiej) oraz nowopowstałe Sie-

dleckie Towarzystwo Naukowe, kontynuujące tradycje badań nad humanistyką podlaską. Kolejne edycje pisma ukazały się w latach: 1996, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002 i 2003. W tym miejscu warto dodać, że istotny wkład w wydawanie pisma miało wsparcie, również finansowe, dla pisma ze strony władz miasta Siedlce, a szczególnie Pana Prezydenta dr. Mirosława Symanowicza. W latach 2001-2003 ukazały się dwa numery „Szcziców Podlaskich” – dziesiąty i jedenasty.

Dziesiąta edycja „Szcziców”⁹ zawiera następujące działy: artykuły i rozprawy, materiały i studia, bibliografie, sprawozdania, kalendaria, pro memoria, sylwetki, recenzje i omówienia.

Pierwszy dział to artykuły i rozprawy. Opublikowano w nim osiem tekstów¹⁰. Pierwszy z tekstów autorstwa U. Głowackiej-Maksymiuk prezentuje rolę, którą odgrywał dwór księżnej Aleksandry Ogińskiej w życiu kulturalnym XVIII w. Polski. Kolejny autorstwa U. Tomasiuk przybliża wiedzę na temat działalności opiekuńczo-wychowawczej księżnej Anny Pauliny z Sapiechów Jabłonkowskiej. J. Cymerman w swoim tekście dostarcza szeregu nowych informacji na temat represji stosowanych przez władze carskiej w stosunku do duchowieństwa Diecezji Podlaskiej po powstaniu styczniowym. Zagadnienia związane z aneksją Bośni i Hercegowiny do Cesarstwa Austro-Węgierskiego porusza tekst A. Giza. Jest to jedyny tekst dotyczący historii powszechnej w tym zeszycie „Szcziców Podlaskich”. Tematykę odrodzenia prawosławnego życia monastycznego po II wojnie światowej na przykładzie klasztoru na Świętej Górze Grabarce podejmuje w swoim artykule A. Bobryk. Wiele istotnych informacji dotyczących problematyki pracy kulturalnej w garnizonie siedleckim w latach 1922-1939 wnosi tekst autorstwa L. Rzeszutki. Strukturę i organizację Kościoła Prawosławnego w II Rzeczypospolitej przybliża w swoim artykule J. Ważniewska. Ostatni z artykułów tego działu autorstwa G. Korneć przybliża wyniki badań nad tematyką roli, którą odegrała Policja Podziemna w latach 1939-1944 na terenie powiatu siedleckiego.

Kolejny dział to materiały i studia. Zamieszczono tu siedem tekstów¹¹. P. Matusak prezentuje wyniki badań nad rolą Armii Krajowej w rozpracowaniu nie-

⁹ „Szczice Podlaskie”, zeszyt 10, Siedleckie Towarzystwo Naukowe, Instytut Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach, Siedlce 2002, ss. 300.

¹⁰ U. Głowacka-Maksymiuk, *Dwór księżnej Aleksandry Ogińskiej jako ośrodek życia kulturalnego na Podlasiu*, ss. 9-16; U. Tomasiuk, *Działalność opiekuńczo-wychowawcza księżnej Anny Pauliny z Sapiechów Jabłonkowskiej na tle dziejów*, ss. 17-30; J. Cymerman, *Represje władz carskich wobec duchowieństwa Diecezji Podlaskiej po powstaniu styczniowym*, ss. 31-52; A. Giza, *Od aneksji Bośni i Hercegowiny do zamachu w Sarajewie*, ss. 53-74; A. Bobryk, *Odrodzenie prawosławnego ruchu monastycznego w Polsce po II wojnie światowej na przykładzie klasztoru na Świętej Górze Grabarce*, ss. 75-84; L. Rzeszutek, *Metody i formy pracy kulturalnej w garnizonie siedleckim w latach 1922-1939*, ss. 85-92; J. Ważniewska, *Struktura i organizacja Kościoła Greckokatolickiego w II Rzeczypospolitej*, ss. 92-122; G. Korneć, *Policja Podziemna w powiecie siedleckim w latach 1939-1944*, ss. 123-138.

¹¹ P. Matusak, *Dokumenty potwierdzające udział Armii Krajowej w rozpracowaniu niemieckiej broni rakietowej*, ss. 139-166; W. Więch-Tchórzewska, *Pozar Siedlec w 1854 r., najgroźniejsza klęska żywiołowa miasta w XIX w.*, ss. 167-174; I. Kochan, *Dom Pomocy Społecznej w Kozuli*, ss. 175-180; J. Cabaj, *Z historii i prehistorii okolic Domanic*, ss. 181-189; J. Batok, *Działalność Czytelnicy Regionalnej Miejskiej Biblioteki Publicznej w Siedlcach*, ss. 189-200; G. Korneć, *Dokumenty o wojennych losach premiera Leona Kozłowski* e-

mieckiej broni raketowej. Szczególne miejsce poświęca autor prezentacji materiałów źródłowych poświęconych tej tematyce. W. Więch-Tchórzewska przybliży w swoim tekście największą katastrofę żywiolową wieku XIX w Siedlcach – wielki pożar miasta w 1854 r. Historię, funkcjonowanie i problemy dnia dzisiejszego Domu Pomocy Społecznej w Kozuli przybliży w swoim tekście I. Kochan. Przyczynek do badań nad historią i prehistorią Domanic przedstawia J. Cabaj. Kolejny tekst autorstwa J. Batok prezentuje zakres działalności oraz zbiory Czytelni Regionalnej Miejskiej Biblioteki Publicznej w Siedlcach. Szereg nowych interesujących informacji do badań nad losami Leona Kozłowskiego, premiera rządu polskiego w latach 1934-1935 wnosi tekst G. Korneć. Prezentowane w nim dokumenty, m.in. depesze Naczelnego Wodza do Komendanta Głównego AK rzucają nowe światło na tą, jedną z najbardziej kontrowersyjnych spraw polskiej historii okresu II wojny światowej. Rolę, którą odegrały wizyty Prymasa Polski kard. Augusta Hłonda w dziejach Diecezji Siedleckiej przybliży w swoim tekście R. Dmowski.

Następny dział – bibliografie, zawiera jeden tekst¹² J. Zielińskiej poświęcony prezentacji bibliografii historii regionu siedleckiego za rok 1999.

Dział sprawozdania zawiera trzy teksty¹³. Pierwszy, autorstwa B. Deleżuk, M. Lipka, A. Mentecka, M. Wójcik, przybliży wyniki badań odbytych w trakcie objazdu naukowego Studenckiego Koła Naukowego Historyków na Ukrainę. Kolejne dwa teksty autorstwa T. Boruty, dotyczą kolejno: konferencji naukowej nt. wkładu ruchu ludowego w przeobrażenia oświaty i szkolnictwa na wsi, jaka miała miejsce w Kielcach w kwietniu 2002 r., oraz konferencji naukowej poświęconej kulturowemu dziedzictwu Mazowsza, która odbyła się we wrześniu 2002 r. w Warszawie.

Dział kalendaria, zawiera tylko jeden tekst¹⁴ napisany przez z M. Biardę, autor stosując układ chronologiczny przybliży w nim kluczowe wydarzenia z dziejów Siedlec w latach 1975-1989.

W dziale *pro memoria*, znajdują się dwa teksty¹⁵ poświęcone pamięci dwu zmarłych w ostatnich latach biskupów siedleckich. W pierwszym z nich ks. R. Krawczyk przybliży sylwetkę zmarłego w roku 2001 biskupa Wacława Skomoruchy. Drugi autorstwa ks. B. Błońskiego, zawiera krótką biografię zmarłego w 2002 biskupa Jana Wiktora Nowaka.

go, ss. 201-106; R. Dmowski, *Wizyty Prymasa Polski, kard. Augusta Hłonda w Diecezji Podlaskiej*, ss. 207-212.

¹² J. Zielińska, *Bibliografia historii regionu siedleckiego za rok 1999*, ss. 213-230.

¹³ B. Deleżuk, M. Lipka, A. Mentecka, M. Wójcik, „Spotkania z kresami” – wspomnienia z objazdu naukowego Studenckiego Koła Naukowego Historyków na Ukrainę, ss. 231-238; T. Boruta, *Konferencja naukowa „Wkład ruchu ludowego w przeobrażenia oświaty i szkolnictwa na wsi” – Kielce 8-04.2002*, ss. 239-240; T. Boruta, *Konferencja naukowa „Dziedzictwo kulturowe Mazowsza”*, ss. 241-244.

¹⁴ M. Biarda, *Kalendarium dziejów Siedlec w latach 1974-1989*, ss. 245-252.

¹⁵ ks. R. Krawczyński, *Biskup Wacław Skomorucha (1915-2001)*, ss. 253-260, ks. B. Błoński, *Biskup Jan Wiktor Nowak, pasterz „Świętego Kościoła Siedleckiego”*, s. 261-268.

Dział sylwetki zawiera jeden tekst¹⁶ ks. J.W. Skorodiuka poświęcony pamięci ks. Zygmunta Mościckiego.

Na dalszych stronach „Szkiców Podlaskich” w dziale recenzje i omówienia, wydrukowano trzy recenzje¹⁷ autorstwa W. Włodarkiewicz, A. Kołodziejczyk i M. Bednarzak-Libery.

Jedenasty numer „Szkiców Podlaskich”¹⁸ zawiera następujące działy: artykuły i rozprawy, materiały i studia, sylwetki, sprawozdania, recenzje i omówienia.

Dział artykuły i rozprawy zawiera pięć tekstów¹⁹. Pierwszy z nich autorstwa A. Bobryka porusza tematykę kształtowania się postaw ludności prawosławnej wobec ruchu unijnego autor wskazuje w nim na wpływ, który na proces ten wywarł Atanazy Brzeski. W kolejnym tekście M. Kulik prezentuje mało znany aspekt biografii Antona Denikina, opisując jego służbę w Warszawskim Okręgu Wojskowym. Artykuł G. Korneć dotyczy problematyki polityki oświatowej realizowanej przez administrację niemiecką w latach 1939-1945 na terenie Południowego Podlasia. Tematykę życia religijnego w Siedlcach pomiędzy 1975 a 1989 r. prezentuje tekst autorstwa M. Bilardy. Ostatni artykuł tego działu napisany przez Z. Cicirko przybliży historię Wojskowego Klubu Sportowego działającego przy 22. Pułku Piechoty.

W dziale materiały i studia umieszczono osiem tekstów²⁰. Kwestię przygotowań Wehrmachtu do wojny niemiecko-rosyjskiej oraz analizę niemieckich planów wykorzystania europejskiej części ZSSR w 1941 r. prezentuje tekst P. Matusaka. R. Dmowski w swoim tekście podejmuje próbę zarysowania historii Kościoła garnizonowego w Siedlcach w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Kolejny

¹⁶ ks. J. W. Skorodiuk, *ks. Zygmunt Mościcki (1913-1988). Główne rysy osobowości*, s. 269-286.

¹⁷ W. Włodarkiewicz, *Warszawa i okolice w walce o Niepodległość kraju w latach 1794-1920*, red. nauk. Adam Osecki, Andrzej Stawarz, Warszawa 2001, ss. 394, s. 287-292; A. Kołodziejczyk, *Bojownikom o niepodległość. Cześć! Miejsca pamięci związane z odzyskaniem niepodległości w 1918 r., wojną polsko-bolszewicką 1920 r. i marszałkiem Józefem Piłsudskim na południowo-wschodnim Podlasiu i wschodnim Mazowszu. Opracowanie historyczne Katarzyna i Edward Kopówka. Zdjęcia, opracowanie szlaku i konsultacja Cezary Ostas, PTTK Oddział „Podlasie” w Siedlcach, Siedlce 2001, ss. 156, fot., mapy, s. 293-296; M. Bednarzak-Libera, „Rocznik Białkopodlaski”, tom VIII – IX, Miejska Biblioteka Publiczna w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska 200-2001, ss. 380, s. 297-300.*

¹⁸ „Szkice Podlaskie”, zeszyt 11, Siedleckie Towarzystwo Naukowe, Instytut Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach, Siedlce 2002, ss. 228.

¹⁹ A. Bobryk, *Wpływ Atanazego Brzeskiego na kształtowanie się postaw prawosławnych wobec ruchu ludowego*, s. 5-14; M. Kulik, *Służba Antona Denikina w Warszawskim Okręgu Wojskowym*, s. 15-28; G. Korneć, *Polityka oświatowa okupanta niemieckiego na Południowym Podlasiu 1939-1945*, s. 29-54; M. Biarda, *Życie religijne w Siedlcach w latach 1975-1989*, s. 55-76; Z. Cicirko, *Z kart historii piłki nożnej Wojskowego Klubu Sportowego 22. Pułku Piechoty w latach 1922-1939*, s. 77-86.

²⁰ P. Matusak, *Przygotowanie Wehrmachtu do zajęcia i wykorzystania europejskiej części ZSSR w 1941 r.*, s. 87-106; R. Dmowski, *Szkice z dziejów Kościoła garnizonowego w Siedlcach w latach 1918-1939*, ss. 107-116; T. Boruta, *Komitet Pomocy Doraźnej dla Podlasia*, ss. 117-122; M. Kowalczyk, *Działalność bibliotek publicznych w zakresie przeciwdziałania bezrobociu – na przykładzie bibliotek siedleckich*, s. 123-128; B. Kozaczyska, *Wystawiennictwo zabytków archeologicznych regionu siedleckiego w Muzeum Okręgowym w Siedlcach w latach 1975-1997*, ss. 129-138; ks. R. Krawczyk, *Wieża Babel – kłórdy do jedności?*, s. 139-144; J.M. Cygan, OFMCap, *Ekumenizm w duszpasterstwie biskupa podlaskiego Beniamina Szymańskiego w relacjach z Unitami (1862-1866)*, s. 145-154; J. Szczupak, *Struktura własności w wartości ziemi w Węgrowie, Jartyporach i Zamulce w 1932 r.*, s. 155-160.

tekst, autorstwa T. Boruty, przybliżył genezę powstania oraz działalność Komitetu Pomocy Doraźnej dla Podlasia w latach 1918-1919 r. Problematykę roli bibliotek publicznych, na przykładzie bibliotek siedleckich, w przeciwdziałaniu bezrobociu analizuje w swoim tekście M. Kowalczyk. Działalność publicznych placówek kulturalnych przybliży również tekst B. Kozaczyńskiej, omawiający wystawiennictwo zabytków archeologicznych w Muzeum Okręgowym w Siedlcach w latach 1975-1997. W kolejnym z zamieszczonych tekstów ks. R. Krawczyk przedstawia analizę biblijnych zapisów dotyczących wierzy Babel. Tematykę ekumenizmu w działalności biskupa podlaskiego Beniamina Szamańskiego w latach 1862-1866 przybliży artykuł J. M. Cygana. Ostatni z prezentowanych w tym dziale tekstów autorstwa M. Szczupaka przybliży kwestię oddziaływania struktury własności na wartość ziemi w Węgrowie, Jartyporach i Zamułce w 1932 r.

Kolejny dział, sylwetki, zawiera cztery teksty²¹ przybliżające postaci: Jadwigi Holnickiej-Szulc – autorstwa W. Misztal i M. Sulej, ppłk pilota doc. inż. mechanika Zdzisława Zych-Płodowskiego – autorstwa T. Demidowicza, Ludwika Miękiela – autorstwa A. Kołodziejczyk i Christiana Augusta Lobecka – autorstwa K. Gabryśia.

W dziale sprawozdania zamieszczono trzy²² sprawozdania z konferencji naukowych. D. Wereda przybliżył tematyczną poruszaną w trakcie międzynarodowej konferencji naukowej nt. „Rzeczpospolita Obojga Narodów i jej tradycje (XIV-XX wiek)”, która odbyła się w Siedlcach w grudniu 2002 r. M. Stangreciuk omawia przebieg i tematyczną poruszaną w trakcie VII-ego Ogólnopolskiego Forum Historyków Wojskowości, które odbyło się we wrześniu 2003 r. w Siedlcach. Ostatni tekst tego działu autorstwa M. Bednarzak-Libery i D. Grzegorzczuka dotyczy konferencji, która miała miejsce w październiku 2003 r. w Ostródzie w trakcie, której omawiano wpływ technologii komputerowych na badania i nauczanie historii.

W ostatnim dziale „Szkieł” recenzje i omówienia opublikowano sześć recenzji²³ autorstwa kolejno: M. Starnawskiej, M. Jerzyk, A. Bobryka, G. Korzeń, M. Kadeckiej-Skrajnej i I. Kabzińskiej.

²¹ W. Misztal, M. Sulej, *Jadwiga Holnicka-Szulc 1922-1944. Z dziejów ziemiaństwa powiatu łukowskiego*, ss. 161-168; T. Demidowicza, *Z lotniczych tradycji Podlasia. Ppłk pilot doc. inż. mechanik Zdzisław Zych-Płodowski (1892-1927)*, s. 169-174; A. Kołodziejczyk, *Ludwik Nikiel 1902-1943*, s. 175-182; K. Gawryś, *Christian August Lobeck – zapomniany badacz historii starożytnej*, ss. 183-186.

²² D. Wereda, *Międzynarodowa Konferencja Naukowa nt. „Rzeczpospolita Obojga Narodów i jej tradycje (XIV-XX wiek)”*. Siedlce 11-12 grudnia 2002 r., s. 187-190; M. Stangreciuk, *Sprawozdanie z obrad VII-ego Ogólnopolskiego Forum Historyków Wojskowości*, s. 191-198; M. Bednarza-Libera, D. Grzegorzczuk, *Sprawozdanie z VIII Sympozjum „Metody komputerowe w badaniach i nauczaniu historii”* Ostróda, 22-24 października 2003 r., s. 199-2002.

²³ M. Starnawska, ks. J. Kracik, *Relikwie*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2002, ss. 203-208; M. Jurzyk, *Tradycje i współczesność samorządu terytorialnego na Południowym Podlasiu. Materiały z sesji naukowej, która odbyła się 20 kwietnia 1998 roku w Siedlcach*, pod red. R. Dmowskiego, P. Matusaka, Instytut Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach, *Siedleckie Towarzystwo naukowe, Siedlce 2002*, ss. 209-212; A. Bobryk, *E. Kopówka, Żydzi siedleccy*, *Siedlce 2001*, ss. 184, s. 213-216; G. Korzeń, *Urszula Głowacka-Maksymiuk, Aleksandra z Książąt Czartoryskich Ogińska, Fundacja Sigillum, Siedlce 2003*, ss. 213, s. 217-218; M. Kadecka-Skrajna, *Urszula Głowacka-Maksymiuk, Aleksandra z Książąt Czartoryskich Ogińska, Fundacja Sigillum, Siedlce 2003*, ss. 213, s. 218-222; I. Kabzińska, *Studencki ruch naukowy – wyzwania XXI wieku*.

Działalność wydawnicza prowadzona przez Instytut Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach, jakkolwiek wynikająca z zadań statutowych Instytutu, stanowi platformę dla prezentacji wyników badań grona badaczy – również tych, którzy nie są związani na stałe z Instytutem Historii AP w Siedlcach. Szereg publikacji powstałych jako pokłosie konferencji naukowych organizowanych przez Instytut stanowi źródło najnowszych informacji dla szerokiego grona badaczy zainteresowanych szczególnie historią regionu Południowego Podlasia. Niejako uzupełnieniem zagadnień sygnalizowanych w materiałach konferencyjnych jest szereg opublikowanych monografii dostarczających szczegółowej wiedzy w zakresie m.in. dopiero eksplorowanej historii Podlasia wczesnego okresu powojennego. Nie mniej cenną inicjatywą wydawniczą są opublikowane tomy materiałów źródłowych. Powodzenie, którymi się cieszą wśród studentów w całym kraju spowodowały, że w przygotowaniu znajdują się następne publikacje z tego cyklu. Na szczególne podkreślenie zasługuje w tym miejscu rola i tradycje najstarszego cyklicznego wydawnictwa Instytutu – „Szkiców Podlaskich”. Od ponad 20 lat stanowią one platformę dla prezentacji wyników badań szerokiego grona badaczy historii i współczesności regionu Południowego Podlasia. Na zakończenie warto dodać, że omówione powyżej publikacje nie oddają w pełni całości dorobku wydawniczego pracowników Instytutu Historii Akademii Podlaskiej w Siedlcach. Szereg publikacji ukazało się sumptem innych wydawnictw, wspominając chociażby Wydawnictwo Uczelniane Akademii Podlaskiej. W chwili obecnej kolejne publikacje pracowników Instytutu Historii znajdują się w trakcie procesu wydawniczego, gdy ujrzą światło dzienne postaramy się sukcesywnie je prezentować na łamach Rocznika.

Mirosława Kamecka-Skrajna, Rafał Książkowski, Arkadiusz Zawadzki
(Akademia Podlaska w Siedlcach)